

УДК 811.581

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/31.213843>

Наталія КОЛОМІЄЦЬ,

orcid.org/0000-0002-0171-6938

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *natak675@gmail.com*

Марія МАКОВСЬКА

orcid.org/0000-0002-7831-6510

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *malide0104@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ “生意” У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ СЕХОУЮЙ

У статті розглядаються особливості вербалізації концепту “生意” у фразеологізмах китайської мови сехоуюй. Концепт “生意” відіграє значну роль у сучасній мовній картині світу китайського етносу. Фразеологічні одиниці відображають мовну картину світу. Сехоуюй – специфічний тип фразеологізмів китайської мови. Вони по своїй суті являються дотепом, жартом. Уяскравій, іноді іронічній, манері вони надають висловленню певного емоційного забарвлення та конотативного відтінку.

Сехоуюй надзвичайно важко досліджувати, адже вживаються вони у розмовному дискурсі. З іншого боку, саме наближеність таких фразеологізмів до буденної свідомості, побутової картини світу дозволяє більш детально дослідити особливості лінгвокультури китайського етносу. Такі мовні одиниці закарбувалися у мові, передавалися із уст в уста. Це свідчить про їх аксіологічне значення для широкого кола мовців, а тому і для дослідження вербалізації концепту це також є важливим.

Сехоуюй є фразеологічною одиницею, що складається із двох частин – іншомовки та тлумачення. Вони можуть вживатися як у повній формі, так і в скороченій. При цьому зміст скороченої форми не завжди зрозумілий у контексті.

Сехоуюй може включатися в мову як самостійне речення, частина складного речення та як частина простого речення. За способом включення в мовний потік сехоуюй подібні до приказок та інших фразеологічних одиниць, які мають структуру словосполучення.

У сехоуюй, у яких гра слів утворюється через омонімію, розкриття іносказання лише матеріально співпадає із фразеологізмом, що складає основу сехоуюй, семантично розкриття ніяк з ним не пов'язане.

Хоча сехоуюй не такі численні за кількістю, як чен'юй, вони також експліцитно відображають у мові концепт “生意”. Це свідчить про аксіологічну маркованість цього концепту для китайського етносу.

Концепт “生意” у сехоуюй експліцитно виражає такі семантичні ознаки: процвітання, махінації, чесність, старанність.

Ключові слова: лінгвокультурологія, концепт, 生意, сехоуюй, китайська мова.

Nataliia KOLOMIETS,

orcid.org/0000-0002-0171-6938

Candidate of Philological Sciences,

Assistant at the Department of Languages and Literatures of the Far East and Southeast Asia

Institute of Philology

of Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) *natak675@gmail.com*

Mariia MAKOVSKA,

orcid.org/0000-0002-7831-6510

Candidate of Philological Sciences,

Assistant at the Department of Languages and Literatures of the Far East and Southeast Asia

Institute of Philology

of Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) *malide0104@gmail.com*

PECULIARITIES OF VERBALIZATION OF THE CONCEPT “生意” IN CHINESE PHRASEOLOGIES XIEHOYOU

The article considers the peculiarities of verbalization of the concept “生意” in the phraseological units of the Chinese language xiehouyu. The concept “生意” plays a significant role in the modern linguistic picture of the world of the Chinese ethnos. Phraseological units reflect the linguistic picture of the world. Xiehouyu is a specific type of Chinese phraseology. It is essentially a joke. In a bright, sometimes ironic manner, they give the expression a certain emotional color and connotative tone.

Xiehouyu is extremely difficult to study, because they are used in conversational discourse. On the other hand, the proximity of such phraseologies to everyday consciousness, the everyday picture of the world allows us to explore in more detail the features of the linguistic culture of the Chinese ethnic group. Such language units were engraved in the language, passed from mouth to mouth. This indicates their axiological significance for a wide range of speakers, and therefore it is also important to study the verbalization of the concept.

Xiehouyu is a phraseological unit consisting of two parts – metaphoric part and interpretation. They can be used both in full and in abbreviated form. The meaning of the abbreviated form is not always clear in context.

Xiehouyu can be included in the language as an independent sentence, part of a complex sentence and as part of a simple sentence. According to the method of inclusion in the language flow xiehouyu are similar to proverbs and other phraseological units that have a phrase structure.

In xiehouyu, in which the play on words is formed through homonymy, the disclosure of an allegory only materially coincides with the phraseology that forms the basis of xiehouyu, the semantic disclosure has nothing to do with it.

Although xiehouyu are not as numerous as chengyu, they also explicitly reflect the concept “生意” in the language. This indicates the axiological labeling of this concept for the Chinese ethnic group.

The concept “生意” in xiehouyu explicitly expresses the following semantic features: prosperity, machinations, honesty, diligence.

Key words: linguoculturology, concept, 生意, xiehouyu, Chinese language.

Постановка проблеми. Дослідження етнокультурних мовних особливостей носіїв різних картин світу наразі є актуальною темою для лінгвістичних праць. Сехоуоу – вид фразеологізмів китайської мови, який є явищем фольклору, втілює народну мудрість та риси менталітету китайського етносу. Концепт “生意” у китайській мовній картині світу наразі є недостатньо вивченим, а особливості сехоуоу, що вербалізують цей концепт у китайській мові, ще не досліджені.

Аналіз досліджень. Функціонування сехоуоу у розмовному дискурсі спричинило складність під час дослідження цього типу фразеологічних одиниць. У 1920 році був заснований Комітет із дослідження китайського фольклору 北大歌谣研究会 при Пекінському університеті. З того часу сехоуоу як частина фольклору привернув увагу китайських дослідників. Багато праць було присвячено різним аспектам вивчення цих фразеологізмів. Особливо в 1930-ті роки були суперечки про його назву, але потім всі погодилися із терміном 歇后语(xiehouyu), що ґрунтується на особливості їх утворення та вживання. Через те, що більшість робіт китайських дослідників присвячена стилістичним характеристикам сехоуоу, вони не дають повного опису, оскільки майже зовсім оминають питання семантичної структури, синтаксичних особливостей функціонування сехоуоу у мові.

Серед китайських авторів одним із кращих, хто вивчав сехоуоу, вважають Чень Вандао. У відомій книзі Чень Вандао «Вступ до стилістики» сехоуоу визначаються як 藏词(cángcí), тобто приховані слова. (Прядохін 1977: 98-101)

Чень Вандао проводить порівняльний лінгвістичний аналіз сехоуоу та розділяє їх на два типи. Перший – сехоуоу старого типу, друга частина якого представлена словом або ідіомою, що може бути в формі омоніму, і яку автор навмисно опускає під час розмови для того, щоб співрозмовник договірив її.

Другий тип має більше форм та є змістовнішим. Це сехоуоу, що розвинулись із сехоуоу старого типу. Вони складаються із двох частин; якщо одну частину скоротити, то інша залишиться синтаксично незалежною. Скорочена частина тут є не одним словом, а синтаксичною конструкцією. Вчений вважає, що основна стилістична ознака сехоуоу – це жартівливо-іронічна забарвленість, що підкреслює їх приналежність до розмовної мови. Дослідження Чень Вандао високо цінують китайські вчені, вони стали гарною основою для подальшого вивчення сехоуоу.

Перші європейські дослідники китайських народних висловів переважно не виділяли сехоуоу в окремий жанр, намагаючись трактувати їх в стилі інших народних висловів. У результаті вони неправильно розуміли зміст сехоуоу, тому що вони кардинально відрізняються від прислів'їв та приказок. Але згодом з'явилися не китайські автори, які правильно трактували сехоуоу та виділяли їх в окремий жанр.

Особливу увагу варто приділити статті Ю. Л. Кроля «Досвід класифікації та опису структури пекінських недовок (сехоуой)». Дослідник присвятив статтю тим питанням, які до цього не були достатньо розкриті в китаєзнавчій літературі. Автор дає вичерпне визначення сехоуой, пояснює назву цих виразів.

У вживанні в мові сехоуой Ю. Л. Кроль виділяє два контексти: загальний мовний контекст, який змінюється від одного вживання сехоуой в мові до іншого, та внутрішній контекст сехоуой, що ніколи не змінюється. Відповідно до впливу, який здійснюють на другу частину сехоуой ці два контексти, він розділяє сехоуой на два великих класи: сехоуой, в яких друга частина має однакове значення в обох контекстах, та сехоуой, в яких друга частина має різні значення в обох контекстах. Другий клас більш ємкий, ніж перший.

Стаття Ю. Л. Кроля дає змогу отримати уявлення про загальні принципи створення змісту в сехоуой та про його стилістичні особливості. Це уявлення достатньо вичерпне для того, щоб в багатьох випадках самостійно визначити значення певного сехоуой та його стилістичну функцію в цьому контексті. (Кроль 1966: 195–197).

Звичайно не можна обійти увагою роботу М. Г. Прядохіна «Китайські недовокки-іносказання», який детально дослідив ці фразеологічні одиниці, дав вичерпну семантичну, стилістичну та синтаксичну характеристику сехоуой. Ця робота є дуже цікавою та змістовною як у теоретичному, так і в практичному плані. Автор дає відповіді на багато досі незрозумілих питань, розкриває особливості функціонування сехоуой та включення їх в мову. М. Г. Прядохін здійснив систематичне та усестороннє дослідження сехоуой (Прядохін 1977).

Метою дослідження є виявлення специфіки сехоуой на позначення концепту “生意” в китайській мові, побудова семантичної структури частини концепту.

Виклад основного матеріалу. Сехоуой функціонують в розмовному дискурсі. Найбільше просторічний характер сехоуой проявляється саме в лексичному плані. Сехоуой утворюється та функціонує саме в просторіччі. Поруч із загальноживаною лексикою та фразеологією в сехоуой зустрічаються й винятково простонародні слова та вирази, які навіть не зафіксовані в словниках, що майже завжди зорієнтовані на книжний стиль. В генетичному плані склад цих слів надзвичайно різноманітний. Серед них можна знайти просторічні синоніми слів книжного стилю. Ці слова зазвичай мають спільні коріння із книжними, що відображається навіть в ієрогліфіці.

Простонародна мова сповнена яскравих образів та символів. Приблизно половина сехоуой використовує поняття-символи для повідомлення певного змісту. В сехоуой також часто використовуються збірні образи молодих, старих, хворих, слабких або інших груп людей, які мають певні характерні риси. Серед них часто використовуються образи людей із обмеженими можливостями, наприклад, німих, глухих, сліпих, карликів, кульгавих або горбатих.

У фонетичному плані мова сехоуой характеризується вільнішою нормою вимови, яка притаманна простонародній мові. Ця норма допускає значні відхилення від орфоепічних норм національної мови. Це проявляється в редукуванні голосних або тонів у складах, у яких за орфоепічними нормами національної мови таке редукування не допускається, та у виборі більш простомовного варіанту вимови слів, які мають більше одного варіанту вимови. В результаті цього в сехоуой часто вживаються в ролі омонімічних слова та вирази, які за національними нормами вимови не є омонімами.

У сехоуой, у яких гра слів утворюється через омонімію, розкриття іносказання лише матеріально співпадає із фразеологізмом, що складає основу сехоуой, семантично розкриття ніяк з ним не пов'язане. На письмі цей феномен позначається шляхом взяття в дужки одного із пари омонімічних ієрогліфів. Винятком є випадки, коли омоніми позначаються на письмі одним ієрогліфом. Хоча в ідеографічній писемності, якою являється китайська мова, такі випадки є рідкісними. Зазвичай омоніми в китайській мові не є одночасно й омографами.

Іносказання є основою для утворення гри слів у другій частині сехоуой. Утворюючи гру слів через використання омонімів, іносказання тим самим акцентує увагу на значенні слів, з яких складається фразеологізм, що використовується в основі сехоуой. Цим значенням іносказання протиставляє значення слів, що утворюють розкриття, яке утворюється в другій частині сехоуой через семантичні відношення, що задані у власному контексті даних виразів як структурний компонент жанру. Призначення та ефект гри слів полягає в тому, що іносказання змушує своїм змістом звернутися подумки до значення розкриття, загальний же контекст висловлювання визначає цей же вираз у його фразеологічному значенні. Останнє ж сприймається підкреслено, акцентовано після співставлення із значенням розкриття.

З синтаксичного погляду простонародний характер сехоуой виражається передусім у використанні безсполучникових конструкцій для вира-

ження зв'язку між частинами складного цілого, дієслівно-об'єктних, часових та просторових відношень, а також в цілій низці інших особливостей, що характерні для синтаксичної будови лаконічних та динамічних простомовних виразів.

З погляду граматичної форми сехоуоу є фразеологічною одиницею, що має структуру речення. Хоча основним елементом сехоуоу є її друга частина, тобто саме в розкритті іносказання полягає лексичне значення всього сехоуоу, воно виступає як основа сехоуоу. Основу сехоуоу утворюють різноманітні фразеологізми, що переважно мають форму словосполучення. Це протиріччя між формою сехоуоу та її змістом відображається і на її синтаксичному вживанні. Сехоуоу може включатися в мову як самостійне речення, частина складного речення та як частина простого речення. За способом включення в мовний потік сехоуоу подібні до приказок та інших фразеологічних одиниць, які мають структуру словосполучення. Це пояснюється тим, що лексико-граматичні зв'язки сехоуоу в мові повністю зумовлюються лексико-граматичними особливостями його другої частини, що створює його основу та лексичне значення.

У складі простого речення сехоуоу зазвичай виконує функцію присудка. Вживання сехоуоу в якості інших членів речення зустрічається дуже рідко, в основному в авторській мові. Вживання сехоуоу в простому реченні виявляє його основну семантичну особливість: специфічний характер структури сехоуоу з погляду проникності для елементів, які не входять до його складу.

Тут проявляється протиріччя між формою та змістом сехоуоу: з погляду власного контексту сехоуоу має структуру речення, з іншого боку, вони вживаються в мові в значенні фразеологізму, який складає її основу. Цей фразеологізм зазвичай має структуру словосполучення, і лексико-граматичні властивості сехоуоу визначаються лексико-граматичними особливостями фразеологізму. Тобто фразеологізм, який складає основу сехоуоу, відносно до реалізації лексико-граматичних зв'язків в реченні зберігає ту ж здатність, яку він має за межами цього сехоуоу.

Сехоуоу можна назвати втіленням народного гумору. Гумор власного контексту сехоуоу створюється за допомогою використання різноманітних засобів. Тут використовується фактично вся багатокольорова палітра створення комічного, яка характерна для народної мови.

Із стилістичних тропів у власному контексті сехоуоу найчастіше використовують іронію. Вона характеризується вживанням слова або

виразу в протилежному значенні. Тобто речі, явища, ознаки називаються не прямо, а через свою протилежність. Під час використання у власному контексті сехоуоу такий троп надає його основі відповідну емоційну забарвленість, найчастіше іронічну, глузливу, а нерідко і в'їдливу, саркастичну.

Концепт “生意” у сехоуоу експліцитно вербалізується низкою фразеологізмів. Варто зазначити, що фразеологізми є периферійною зоною концепту, їх дослідження з погляду лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики відображає тільки частину концепту. Ядром концепту є словникові дефініції, приядерною зоною – семантичні ознаки, виявлені під час дослідження мовної картини світу етносу. Аналіз фразеологічного фонду також є надзвичайно важливим з погляду діахронічного дослідження мови, оскільки саме фразеологізми є відбитками етнічного світобачення, народної мудрості, яка передавалась із покоління в покоління.

Сехоуоу 【做小本生意。】——斤斤计较 (Займатися дрібною дурною торгівлею. – надавати великого значення дрібницям) описує зневажливе ставлення китайців до дріб'язкових людей, що трясуться над кожною дрібничкою. Значення першої частини є переносним, тлумачення його можливе тільки якщо співрозмовник володіє фоновими знаннями. Так само, як і в 【铁匠做生意。】——都是硬货 (Коваль займається торгівлею. – це все тверда валюта).

Для китайців ніч асоціюється із різними таємними, нелегальними, туманними справами. На підтвердження цього ми наведемо кілька прикладів сехоуоу, а саме 【半夜出门做生意。】——赚黑钱 (Півночі ходити займатися торгівлею. – заробляти чорні гроші) та 【黑天做投机生意。】——看不见的勾当 (Вночі займатися спекуляціями. – махінація, яку неможливо побачити). 【皮包商做生意。】——沾手三分肥 (Спекулянт веде торгівлю. – дохід розділений на трьох) також описує нечесний бізнес.

Сехоуоу 【闹市区做生意。】——买卖兴隆 (Займатися торгівлею у шумному районі – торгівля процвітає) образно змальовує процвітаючий бізнес, значення такого сехоуоу можливо зрозуміти навіть із контексту.

Натомість сехоуоу 【做生意讲信誉。】——理所当然 (Займаючись торгівлею, говорити про довіру – так і має бути), навпаки, дуже важко вірно інтерпретувати навіть у контексті, якщо реципієнт почує його в урізаній формі без другої частини. Значення цього сехоуоу відображає ставлення китайців до ведення справ.

Снь Ван, володар китайського пекла, згадується у сехоуоу **【阎王做生意。】** ——鬼都不上门 (Снь Ван, володар пекла, веде торгівлю – нечиста сила тримається подалі).

У сехоуоу **【过河卒子做生意。】** ——一卖到底 (Пішак, що перейшов воду, займається торгівлею – все розпродати) говориться про фігуру китайських шах – пішак, що перейшов річку і не має можливості ходу назад. Цей сехоуоу образно описує безвихідну ситуацію, коли все розпродано.

Сехоуоу **【棺材铺的生意。】** ——赚死人的钱 (Бізнес на трунах – Заробляти гроші на мертвих) можна трактувати як образний опис виду бізнесу в іронічній формі.

Коптис китайський є символом гіркога гастраждання. **【抱着黄连做生意。】** ——苦心经营 (Займатися торгівлею, тримаючи коптис китайський у руках – докладати максимум зусиль).

Значення сехоуоу **【你做生意我教书。】** ——人各有志 (Ти займайся торгівлею, я буду вчити

грамоті – у кожного свої цілі) може бути зрозумілим і в урізаній формі. Однак у контексті реципієнт, який не знає цього фразеологізму, може зрозуміти його неправильно.

Висновки. Отже, у результаті аналізу сехоуоу, які експліцитно вербалізують концепт “生意” в китайській мові, ми дійшли висновку, що ці фразеологічні одиниці є втіленням народної мудрості китайського народу. Їх дослідження видається надзвичайно складним, оскільки функціонують вони у розмовному дискурсі. Сехоуоу є відображенням народного гумору. Вони можуть вживатися як у повній, так і в скороченій формі. Реципієнт без фонових знань може не зрозуміти суть сехоуоу навіть у контексті. У таких фразеологізмах зустрічаються міфологічні образи, реалії. Вони є надзвичайно важливими для аналізу та побудови семантичної структури концепту “生意”, що стане основою для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кріль Ю. Л. Опыт описания структуры и классификации пекинских поговорок сехоуоу. «Жанры и стили литератур Дальнего Востока. Тезисы докладов научной конференции. -Ленинград, 1966». Москва, 1966. С. 194–203.
2. Прядохин М. Г., Прядохина Л. И. Краткий словарь недоговорок-иносказаний современного китайского языка (现代汉语歇后语用法小词典), изд. Муравей, Москва, 2001. 218с.
3. Прядохин М. Г. Китайские недоговорки. Москва : Издательство наука, 1977. 277 с.
4. 新华字典 - 北京: 商务印书馆, 2011. – 711 页. (Новий словник китайської мови. Пекін : Шанвуньшуагуань, 2011. 711 с.)

REFERENCES

1. Krol Yu. L. Opit opisaniya strukturi i klassifikacii pekinskih pogovorok siehouyui. [The experience of describing the structure and classification of Beijing proverbs xiehouyu] “Genres and styles of literature of the Far East. Abstracts of reports of the scientific conference. Leningrad, 1966”. Moscow , 1966. pp. 194–203. [in Russian].
2. Pryadokhin M. G., Pryadokhina L. I. Kratliy slovar nedogovorok-inoskazniy sovremennogo kitayskogo yazika. [A short dictionary of misunderstandings-allegories of the modern Chinese language (现代汉语歇后语用法小词典)]. ed. Ant. Москва. 2001. 218 p. [in Russian].
3. Pryadokhin M.G. Kitaiskiye nedogovorky. [Chinese misunderstandings]. Moscow : Science Publishing house, 1977. 277 p. [in Russian].
4. Xinhuaqidian. [New dictionary of the Chinese language]. Beijing : Shanwunshuaguan, 2011. 711 p. [in Chinese]